

Список використаних джерел

1. AI Auditing in the EU AI Act: Compliance, Accountability, and the Future of Ethical AI. *SutraAcademy*. 2025. URL: <https://www.sutraacademy.ai/blog/ai-auditing-in-the-eu-ai-act-compliance-accountability-and-the-future-of-ethical-ai>
2. AI dominates Gartner's 2025 predictions. *Network World*. 2024. URL: <https://www.networkworld.com/article/3578446/ai-dominates-gartners-2025-predictions.html>.
3. Digital Tiger 2024: the Market Power of Ukrainian IT research. *IT Ukraine Association*. 2024. URL: <https://itukraine.org.ua/files/DigitalTiger2024.pdf>
4. From Context Engineers to Chief AI Officers: Emerging AI Job Roles for 2026. *Open Data Science*. 2025. URL: <https://opendatascience.com/from-context-engineers-to-chief-ai-officers-emerging-ai-job-roles-for-2026/>.
5. Future of Jobs Report 2025. *World Economic Forum*. 2025. URL: <https://www.weforum.org/press/2025/01/future-of-jobs-report-2025-78-million-new-job-opportunities-by-2030-but-urgent-upskilling-needed-to-prepare-workforces/>.
6. «Нова пошта» довірила перевірку відділень штучному інтелекту. *Forbes.ua*. 2025. URL: <https://forbes.ua/news/zekonomili-na-poizdkakh-menedzheriv-nova-poshta-dovirila-perevirku-viddilen-shtuchnomu-intelektu-27112025-34462>

УДК: 334.722; 364.075

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ТА ГЕОГРАФІЧНА ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ

Анжела Цибань
angelitka.z@gmail.com

Черкаський державний фаховий бізнес-коледж,
м. Черкаси

Зовнішня торгівля традиційно відіграє визначальну роль у функціонуванні національної економіки України, забезпечуючи валютні надходження, підтримуючи виробничі зв'язки та інтеграцію держави у глобальний економічний простір. В умовах повномасштабної російсько-української війни її значення істотно трансформувалося: вона стала не лише інструментом економічного розвитку, а й фактором виживання економіки. Воєнні дії спричинили глибокі зміни у функціонуванні зовнішньоекономічного сектору. Зокрема, це пов'язано з руйнуванням виробничих потужностей, блокуванням морських портів, зміною логістичних маршрутів, релокацією підприємств та переорієнтацією зовнішніх ринків. У таких умовах особливого значення набуває дослідження динаміки, структури та географічних змін зовнішньої торгівлі товарами та послугами України у 2021–2025 рр., що дозволяє оцінити адаптаційні можливості економіки до кризових викликів. З метою кількісної оцінки зазначених трансформацій доцільно проаналізувати динаміку основних показників зовнішньої торгівлі товарами України, що наведено на рис. 1.

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 1. ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЇ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

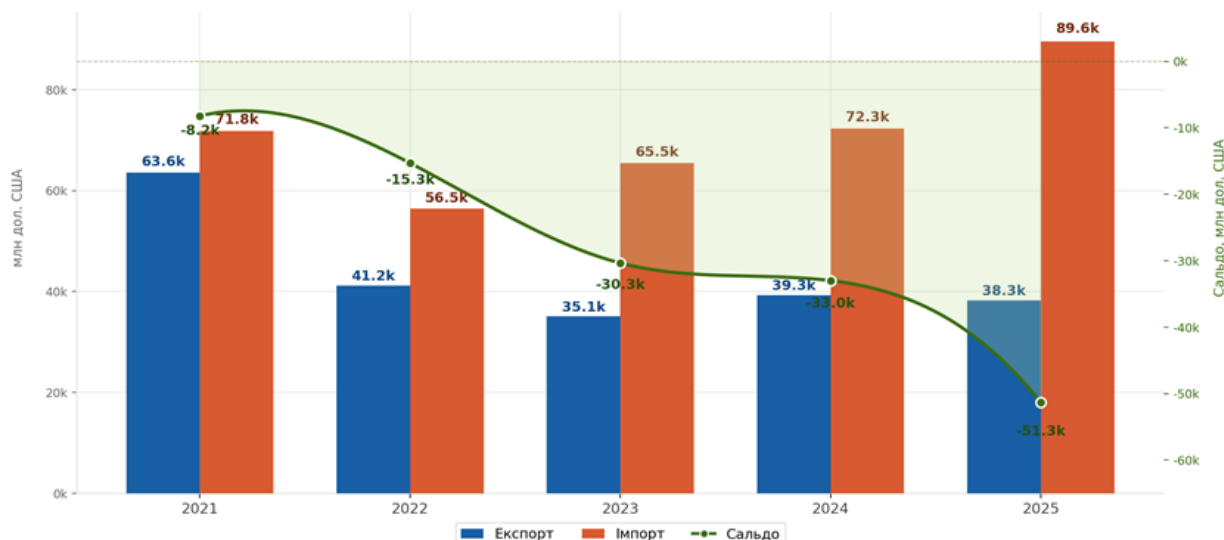

Рис. 1. Динаміка експорту та імпорту товарів України за 2021–2025 рр., млн дол. США
Джерело: складено автором за даними [1, 2, 3]

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами за період 2021-2025 рр. характеризується спадом експортної активності та поступовим відновленням імпорту. Так, у 2021 році обсяг експорту становив 63 621 млн дол. США, імпорту — 71 838 млн дол., при цьому від'ємне сальдо складало –8 217 млн дол. У 2022 році експорт скоротився до 41 175 млн дол. (–35,3%), тоді як імпорт зменшився до 56 477 млн дол. (–21,4%). У 2023 році обсяг експорту знизився до 35 115 млн дол. (–14,7%), тоді як імпорт зріс до 65 460 млн дол. (+15,9%), що свідчить про активізацію внутрішнього попиту в умовах відновлення економічної діяльності. У 2024 році спостерігається часткове відновлення експорту до 39 328 млн дол. (+12,0%), водночас імпорт продовжив зростання і досяг 72 320 млн дол. (+10,5%). У 2025 році експорт дещо скоротився до 38 284 млн дол. (–2,7%), тоді як імпорт різко зріс до 89 624 млн дол. (+23,9%), що спричинило подальше поглиблення від'ємного сальдо до –51 340 млн дол. Таким чином, упродовж 2021–2025 рр. торговельний дисбаланс загострився, що відображає структурну асиметрію між експортним і імпортним потенціалом економіки в умовах війни.

Переходячи від динамічних змін до структурних характеристик, слід зазначити, що війна суттєво вплинула на товарну структуру експорту. Частка продовольчих товарів та сировини для їх виробництва зросла з 43,5% у 2021 році до понад 62% у 2023–2024 роках, що свідчить про домінування аграрного сектору. Водночас частка чорних і кольорових металів скоротилася з 24,7% у 2021 році до близько 11–12% у 2024 році, що зумовлено руйнуванням металургійних підприємств та втратою виробничих потужностей. Частка машин та обладнання залишається низькою і не перевищує 5–6%, що підтверджує збереження сировинної спрямованості експорту. У структурі імпорту, навпаки, спостерігається зростання ролі машин, устаткування та транспортних засобів — з 30,4% у 2021 році до 34,0% у 2024 році, що пов'язано з потребами відновлення економіки, модернізації інфраструктури та забезпечення оборонних потреб. Водночас частка мінеральних продуктів поступово знижується, що відображає зміну енергетичної політики.

Поряд із зазначеними змінами у зовнішній торгівлі товарами, важливо розглянути динаміку торгівлі послугами, що представлена на рис. 2.

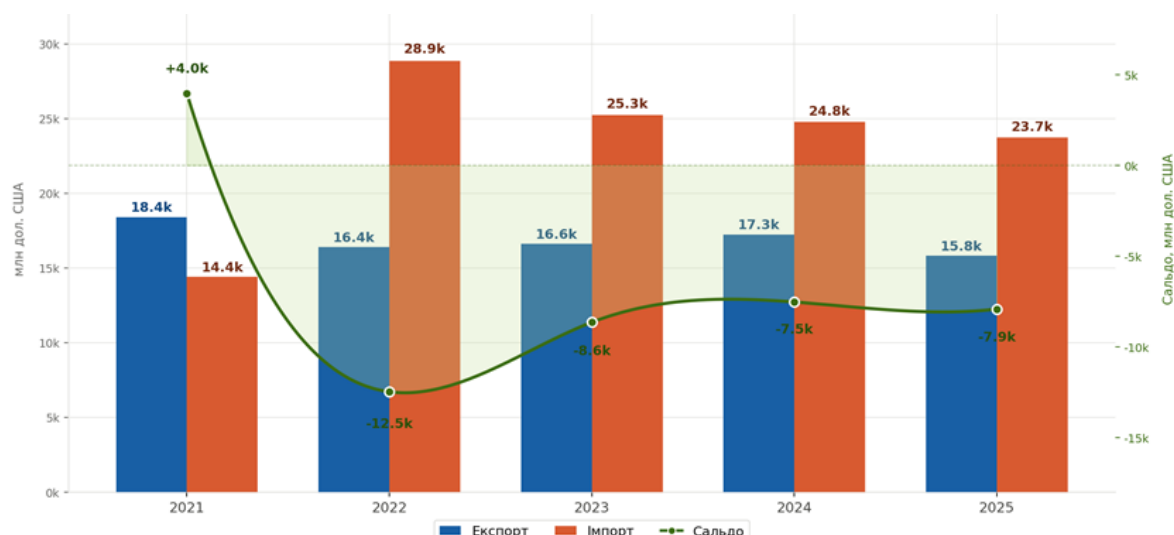

Рис. 2. Динаміка експорту та імпорту послуг України за 2021–2025 рр., млн дол. США
Джерело: складено автором за даними [1, 2, 3]

Аналіз даних рис. 2 засвідчує принципово відмінну від товарної торгівлі динаміку у сфері послуг. У 2021 році сальдо торгівлі послугами було додатним і становило +3 971 млн дол., що свідчить про перевищення експорту послуг (18 391 млн дол.) над імпортом (14 420 млн дол.). У 2022 році ситуація кардинально змінилася: експорт послуг скоротився на 10,8% — до 16 401 млн дол., тоді як імпорт зріс більш ніж удвічі — до 28 865 млн дол. Таке різке погіршення пояснюється масовою вимушеною міграцією населення, збільшенням витрат на логістику та гуманітарні потреби, а також зростанням платежів за фінансовими і транспортними каналами. У 2023 експорт незначно зріс до 16 617 млн дол. (+1,3%), а імпорт знизився до 25 252 млн дол. (–12,5%), що свідчить про часткову стабілізацію. У 2024 році тенденція до покращення збереглася: експорт зріс до 17 252 млн дол. (+3,8%), імпорт скоротився до 24 769 млн дол. (–1,9%). У 2025 році, попри скорочення як експорту до 15 819 млн дол. (–8,3%), так і імпорту до 23 728 млн дол. (–4,2%), від'ємне сальдо дещо поглибилося до –7 909 млн дол. Отже, *сектор послуг, який у довоєнний період формував додатне сальдо, з початком повномасштабної війни перейшов у від'ємну зону, що є додатковим чинником тиску на платіжний баланс країни.*

Структура експорту послуг характеризується домінуванням комп'ютерних послуг, частка яких зросла з приблизно на 39% у 2021 році до понад 45% у 2025 році. ІТ-сектор виявився найбільш стійким до кризових впливів завдяки можливості дистанційної роботи, гнучкості бізнес-моделей та високому попиту на глобальному ринку. Значну роль також відіграють транспортні послуги, частка яких скоротилася з близько 25% до 15% у 2025 році через обмеження перевезень. У межах ІТ-сектору домінують комп'ютерне програмування, консалтинг та інформаційні послуги, що формують основу експортного потенціалу України.

У 2025 році найбільшу частку імпорту послуг формують послуги, пов'язані з організацією подорожей — 49,32% від загального обсягу, у тому числі особисті подорожі становлять 38,11%. Порівняно з 2021 р. імпорт цього виду послуг зріс у 2 рази. Такий приріст пояснюється вимушеною міграцією населення через війну, коли за різними оцінками з України виїхало понад 6–7 млн осіб, що суттєво збільшило попит на туристичні, транспортні та пов'язані із проживанням послуги за кордоном. Другою за значенням статтею імпорту є транспортні послуги, на які у 2025 році припадало 15,04% загального обсягу імпорту. Обсяг імпорту транспортних послуг зріс на 17% порівняно з 2021 р., що відображає підвищення витрат на логістику через блокаду українських портів, переорієнтацію на альтернативні морські та сухопутні маршрути, а також підвищення тарифів на перевезення.

Важливим є дослідження географічної переорієнтації зовнішньої торгівлі, яка зазнала суттєвих змін унаслідок війни.

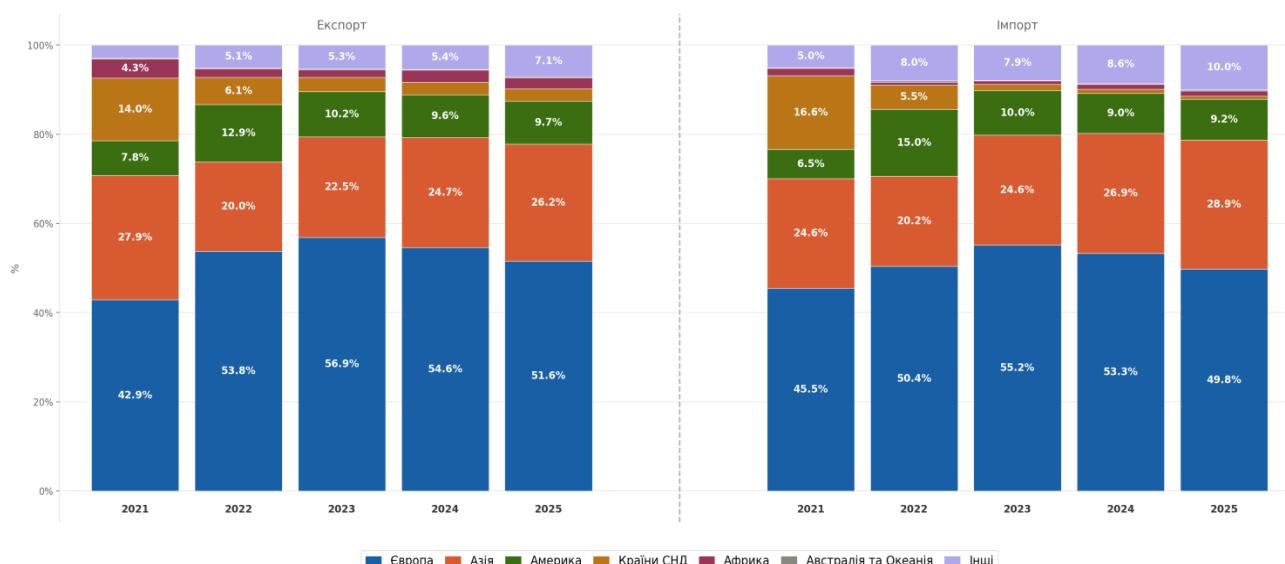

Рис. 3. Географічна структура експорту та імпорту товарів та послуг за 2021-2025 рр.,

%

Джерело: складено автором за даними [1, 4]

Географічна структура експорту товарів та послуг відображає переорієнтацію зовнішньоекономічних зв'язків України. Частка країн Європи в експорті зросла з 42,9% у 2021 році до 51,6% у 2025 році. Це є наслідком відкриття безмитного доступу до ринків ЄС, перенаправлення товарних потоків через західні сухопутні кордони та блокади чорноморської інфраструктури. Водночас частка країн СНД скоротилася з 14,0% у 2021 році до 3,2% у 2023 році та 2,7% у 2025 році, що означає практичний розрив традиційних постсовєтських коопераційних зв'язків. Частка Азії, знизившись у 2022 році до 20,0%, надалі поступово відновлювалася — до 26,2% у 2025 році, що свідчить про збереження інтересу азійських ринків, передусім до українського агроекспорту.

Не менш показовими є зміни у географічній структурі імпорту. Частка Європи в імпорті зросла з 45,5% у 2021 році до 55,2% у 2023 році, відображаючи зростаючу залежність від постачань гуманітарної допомоги, енергоносіїв та оборонних матеріалів з країн ЄС. Однак у 2024–2025 роках європейська частка в імпорті поступово знижується до 53,3% та 49,8% відповідно. Частка країн СНД в імпорті різко скоротилася з 16,6% до 1,4% у 2023 році та 0,7% у 2025 році, що означає практично повний розрив колишніх виробничо-коопераційних ланцюгів із країнами-агресорами. Водночас суттєво зросла частка імпорту з країн Азії до 28,9% у 2025 році проти 24,6% у 2021 році, що вказує на поступове заміщення втрачених постачальників альтернативними азійськими партнерами, насамперед у сегментах електроніки, машинобудування та споживчих товарів. Частка Америки демонструвала різке зростання у 2022 році (до 15,0%), що відповідає великим обсягам американської допомоги та постачань у цей період. Загалом географічні зрушення в імпорті свідчать про формування якісно нової моделі зовнішньоекономічних зв'язків України, орієнтованої на євроатлантичний простір та диверсифікацію азійського вектору.

Проведений аналіз дозволяє виокремити ключові структурні проблеми зовнішньої торгівлі України в умовах війни. По-перше, відбулося глибоке порушення логістичних ланцюгів унаслідок блокування чорноморських портів, знищення транспортної інфраструктури та вимушеної переорієнтації на сухопутні й дунайські маршрути, що суттєво підвищило вартість і тривалість товаропросування. По-друге, прискорилося сировинна деіндустріалізація експорту: домінування аграрної продукції за умов скорочення металургійного та машинобудівного секторів знижує додану вартість вітчизняного експорту та посилює вразливість до кон'юктурних коливань на світових ринках. По-третє, зростає критична імпортозалежність у сферах енергетичного обладнання, озброєнь, транспортних

засобів та продовольчих товарів критичного призначення, що безпосередньо пов'язано зі скороченням власного виробничого потенціалу. По-четверте, зберігаються суттєві безпекові ризики для підприємницької діяльності, інвестиційної привабливості та довгострокового планування зовнішньоекономічних операцій. *По-п'яте, поглиблення від'ємного сальдо торгівлі товарами з –8 217 млн дол. у 2021 році до –51 340 млн дол. у 2025 році у поєднанні з переходом сальдо торгівлі послугами з додатного +3 971 млн дол. у 2021 році до від'ємного –7 909 млн дол. у 2025 році, формує наростаючий тиск на платіжний баланс, що робить країну критично залежною від зовнішніх запозичень та міжнародної фінансової підтримки.*

Узагальнюючи результати дослідження, можна констатувати, що у 2021–2025 роках зовнішня торгівля України зазнала глибоких і структурно неоднорідних трансформацій. У сфері товарної торгівлі домінують негативні тенденції: різке скорочення експортного потенціалу, посилення сировинної орієнтації та прогресуюче поглиблення торговельного дефіциту. Сектор послуг, попри перехід до від'ємного сальдо з 2022 року, зберігає відносну стійкість завдяки динамічному розвитку ІТ-галузі, яка залишається ключовим генератором валютних надходжень. Географічна переорієнтація на ринки ЄС є стратегічно обґрунтованою в контексті євроінтеграційного курсу України, однак тенденція до поступового зниження європейської частки у 2024–2025 роках сигналізує про природне прагнення до диверсифікації торговельних зв'язків. Подальший розвиток зовнішньої торгівлі потребує комплексної стратегії, яка включає нарощування експорту продукції з вищою доданою вартістю, відновлення виробничої та логістичної інфраструктури, залучення іноземних інвестицій у переробну промисловість. Реалізація цих пріоритетів є необхідною умовою переходу від моделі виживання до моделі сталого зовнішньоекономічного розвитку в повоєнний період.

Список використаних джерел

1. Звіт НБУ Зовнішня торгівля України станом на 31.03.2026. Національний банк України URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Trade_y.pdf (дата звернення: 25.04.2026).
2. Економічна статистика: зовнішньоекономічна діяльність. Державна служба статистики. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.04.2026).
3. Статистика зовнішнього сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 25.04.2026).
4. Дашбордин щодо експорту та імпорту українських товарів (2017-2025 рр.). Дія Бізнес. URL: https://www.business.diia.gov.ua/analytics/dashboard/dashbord_shchodo_eksportu_ta_importu_tov_ariv (дата звернення: 25.04.2026).

УДК 336.71:004.7(477)

МОБІЛЬНИЙ БАНКІНГ У СИСТЕМІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ЦИФРОВІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ

Тетяна Чайка

chayka_ta@ukr.net

ВСП «Аграрно-економічний фаховий коледж ПДАУ», м. Полтава

Повномасштабна війна росії проти України завдала системних збитків: зруйновано економічний потенціал, деградовано сільськогосподарські угіддя, завдано невідвотної шкоди екосистемам та знищено об'єкти критичної інфраструктури [1, 2]. За оцінками Світового банку, загальна потреба у відновленні становить 587,7 млрд дол. США [1], і ця цифра невпинно зростає: активні бойові дії та відкладені соціально-економічні наслідки унеможливають остаточне визначення реального масштабу втрат. У таких умовах